

Gheorghe Popa-Lisseanu și educarea conștiinței naționale

În fiecare domeniu al vieții sociale sînt oameni care prin întreaga lor activitate își inscriu numele în registrul valorilor naționale. Ei sînt mereu fără astîmpăr, lucrînd fără preget depășesc limitele obișnuitului și tocmai de aceea reprezintă adevărate simboluri pentru semenii lor. Unei asemenea categorii de oameni aparține și Gh. Popa Lisseanu, profesor, cercetător și publicist. S-au scurs peste trei decenii de la moartea sa și istoriografia noastră i-a rămas încă datorare. Un studiu care să valorifice moștenirea contribuției sale didactice și istoriografice nu avem pînă în momentul de față¹.

Personalitatea lui Gh. Popa-Lisseanu are ca punct de plecare mediul intelectual al familiei sale, alături de cursurile școlii primare pe care le-a urmat în comuna natală Lisa din județul Brașov. Frecventează apoi cursurile secundare la liceul român din Brașov, evidențindu-se în ultimele clase la studiul limbilor clasice². Ulterior în București, la Facultatea de filologie clasică, se specializează în istorie și filologie clasică; aici de la B. P. Hasdeu și-a însușit filosofia comparată, Grigore G. Tocilescu l-a inițiat în știința epigrafiei și studierea anticității iar Vasile Alexandrescu Urechia l-a sădit pasiunea pentru istoria patriei și cultura latină³. În anul universitar 1889—1890, obține licența în filosofie și literă⁴. Atras de munca didactică, el frecventează în ultimii ani de studii universitare, cursurile școlii normale superioare din București unde aprofundează știința și arta pedagogiei moderne⁵.

¹ Scurte relații despre viața și opera lui Gh. Popa-Lisseanu au publicat I.D. Scriu în „Revista istorică română”, MCMX L V, vol. XV, fasc. III, p. 411—412; Paul Grigoriu în „Magazin istoric”, IX (1975), nr. 7, p. 26, și în „Revista arhivelor”, LII (1973), nr. 2, p. 220—221.

² Arhivele Statului, Filiala Brașov, fondul Liceul „Andrei Șaguna”. Catalogoale școlilor din anii 1878/79, 1882/83, 1883/84, 1884/85 și 1885/86.

³ Radu Vulpe, Grigore G. Tocilescu, arheolog și istoric, în „Revista de istorie”, 28 (1973), nr. 10, p. 1332; Vasile Netea, Studiul istoriei românilor la Universitatea din București 1864—1864, în „București, Materiale de istorie și muzeografie”, București, 1965, p. 79; *Istoria Universității din București*, vol. I, București p. 168.

⁴ M. Popescu-Spineni, Contribuții la istoria învățămîntului superior, Facultatea de Filosofie și Litere din București, București, 1928, p. 260.

⁵ St. Bărsănescu, Florența Bărsănescu, Dicționar cronologic, Educația învățămîntului, gîndirea pedagogică din România, București, Edit. Științifică și Enciclopedică, 1978, p. 102; Ioan N. Vlad, Școala normală superioară din România, p. 90 (lucrare în manuscris); Mihai Bordenianu, Petru Vladovschi, — Învățămîntul românesc în date, Iași, Edit. Junimea, 1979, p. 258.

Încă din ultimul an de facultate, apreciat pentru rezultatele pe care le obținea la Școala Normală Superioară, este numit ca profesor suplinitor de limba latină, la liceele Sf. Sava și Matei Basarab din capitală. În vara anului 1891, Popa-Lisseanu, ocupă prin concurs catedra de limbă latină de la Liceul Gheorghe Lazăr din București, menținând-o până la pensionarea sa din anul 1931⁶. Ca profesor a fost un metodician desăvârșit în pregătirea lecțiilor; asemenea calități s-au evidențiat cu prisosință în perioada 1928—1931 când a condus practica studenților de la secția pedagogică universitară⁷.

Cu o hârnice rără și o nesecată dorință de răscolire a relievelor istorice, Popa-Lisseanu a îmbinat cu măiestrie sarcinile pedagogice cu o prodigioasă activitate de cercetător și publicist. A elaborat programe de învățământ, numeroase lecturi ilustrate din autorii clasici, mitologia greco-romană și studii istorice. Apreciat de contemporani, la 7 iunie 1919 a fost ales membru corespondent al Academiei Române. Făcînd această propunere în ședința Academiei, prezidată de P. Poni, arheologul Vasile Pirvan spunea: „Această iubire statomnică a lui Popa-Lisseanu pentru clasicism l-a adus de o parte să alcătuiască excelente manuale didactice, în care explicațiile de viață antică sînt făcute cu o interesantă documentare provincială daco-romană, ceea ce conferă calităților lui chiar o notă originală, iar de alta să lucreze cu cel mai mare zel pentru colecția de traduceri din clasicii greco-latini începută de Casa Școalelor...”⁸. Primirea bună de care s-au bucurat atât studiile cit și lucrările de popularizare. L-a îndemnat să-și dedice penultimul deceniu din viață, voluminoasei colecții de documente intitulată *Izvoarele istoriei românilor*⁹. Încă de la primele studii publicate după absolvirea universității, el măturisea problemele a căror lămurire avea să-l preocupe toată viața și care au fost: continuitatea daco-românilor în Dacia, formarea poporului român și a limbii române¹⁰.

După decesul hârnicultului și vrednicului cărturar Gh. Popa-Lisseanu, survenit la 14 mai 1943, în ședința Academiei Române, D. Gusti, președintele acestui for științific îl aprecia astfel: „Cu Popa-Lisseanu dispăre o

⁶ Arhivele Statului București, fondul Ministerului Instrucțiunii dosar nr. 90, f. 454, 473 și 515. În cererile sale Gh. Popa-Lisseanu semna atunci cu numele de George Pops; cu același nume figurează și în statele de plată ale Liceului Matei Basarab. Mai târziu își adaugă și cognomenul Lisseanu de la satul natal.

⁷ G. G. Antonescu, *Educație și cultură*. București. Edit. didactică și pedagogică. 1972, p. 218—219.

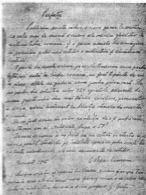
⁸ „Analele Academiei Române”, seria II, tom XXXIX, București, 1921, p. 363; din cei 29 de votanți au fost pentru 18 membri și 2 contra.

⁹ *Izvoarele istoriei românilor*, București, Vol. I și II, 1934; vol. III—VII, 1935; Vol. VIII—X, 1936; vol. XI, 1937; vol. XII, 1938; vol. XIII—XV, 1939; în ordinea în care au fost publicate ele se intitulază: „Faptele ungarilor de secretarul anonim al regelui Bela”; „Descrierea Europei Orientale de geograful anonim”; „Rondelul în poezia medievală”; „Cronica ungarilor de Simon Koss”; „Cin-tecul de jale de Rogerius”; „Descrierea Ungariei celei Mari de Ricardus”; „Cronica lui Nestor”; „Ambasadele lui Priscus”; „Viața împăratului Aurelian de Flavius Vopiscus”; „Istoria romană prescurtată de Eutropius”; „Cronica pictată de la Viena”; „Brotinici”; „Amias Marcellin (Războiul cu Goții)”; Iordanes „Gética” și Procopius din Cesarea „De edificii”.

¹⁰ George Popa, *Tabelele ceasate descoperite în Transilvania*. Studiu de... București, 1890, p. 7—8.

Gheorghe Popa-Lisseanu
în anul 1938

Pagină din ultima lucrare rămasă
în manuscris (mai 1945)

personalitate ce a făcut o deosebită onoare învățământului fiind unul din rarii profesori secundari, care a depus cu pasiune și dezinteres o activitate continuă de propagator convins al clasicismului. În peste 30 de volume apărute. Nota originală a acestor lucrări care în majoritatea lor sînt lucrări de popularizare și documentare constă în a pune în centrul preocupărilor și explicărilor vieții antice, interesul cald pentru provinciile daco-romane¹¹.

În a doua jumătate a secolului trecut n-a fost problemă mai discutată-mai captivantă și plină de interes, ca problema originii și continuității noastre pe acest teritoriu strămoșesc. Permanent receptiv la concepțiile și evenimentele politice contemporane, chemat la studiul istoriei și filologiei românești, Popa-Lisseanu și-a fixat ca obiectiv major al cercetărilor sale, paralel cu activitatea didactică, lărgirea și aprofundarea cunoștințelor despre originea latină a poporului român și continuitatea civilizației daco-romane pe aceste meleaguri.

Istoriei remarcabilă prin erudiție și critica izvoarelor folosite, și-au spus cuvîntul în elucidarea unor fapte istorice de interes național. Studiile competente și temeinic documentate ale lui Gr. Tocilescu, A. D. Xenopol și D. Onciul precum și erudiția lui B. P. Hașdeu și aleasa cultură a lui

¹¹ „Analele Academiei Române”, tom. LXIV, partea III-a, p. 283.

Al. Odobescu, au călăuzit primele cercetări întreprinse de Popa-Lisseanu. El a debutat în 1890 cu un studiu intitulat modest: *Tablele cerate descoperite în Transilvania*¹². Au urmat apoi — în decursul anilor — alte studii și cercetări de interes major pentru istoria poporului român, mai ales din vremea așa numitului „mileniu întunecat”¹³.

Față de insuficienta documentare a istoriografiei naționale din vremea respectivă, îndeosebi de ordin arheologic și epigrafic, studiul tablelor cerate prezintă un interes deosebit prin documentarea și expunerea clară a întregului material cercetat, reușind să dea cititorilor pentru prima dată în limba română, o privire generală asupra conținutului și semnificației textelor. Cu puterea intuiției și a raționamentului său, dublate de o analiză și argumentare logică, Popa-Lisseanu a descris istoricul tablelor cerate, scrise în limba vulgară, iar unele falsificate în limba greacă: în același timp el a expus și istoriografia problemei. Mergând apoi de la materialul pe care au fost scrise (lemn de brad lustruit cu coară și smoală), a descris uneltele pentru scris și paleografia scrierii utilizată la romani. Insistând asupra aspectelor social-economice, relevante în cuprinsul tablelor cerate, arată procedurile juridice folosite în antichitate la vânzări, cumpărări și închirieri, la formarea depozitelor și alăturierea creditului pe societăți numite *Colegii de aurărie*. Urmărind să argumenteze științific continuitatea și existența populației daco-romane în Dacia Traiană cit și dăinuirea indeletnicirilor miniere, Popa-Lisseanu argumentează etnografic și filologic originea romană a numelor proprii de localități și persoane trecute în tablele cerate. Astăzi dacă valoarea argumentării sale lingvistice este relativă, suferind unele rectificări, intuiția sa istorică rămâne valabilă pentru a dovedi vechimea indeletnicirilor la daco-romani. Îmbogățită cu stampe și gravuri, lucrarea este de fapt o micromonografie a mineritului din Transilvania în secolul al II-lea e.n.¹⁴

Infruntând probleme grele de istorie veche și medie, pătrunzând uneori până în epoca modernă, el a avut prilejul să trateze minuțios toate subiectele pe care le-a abordat. Dovedindu-se stăpîn pe datele și izvoarele istoriei antice și medii pe care le-a examinat cu riguroasă atitudine critică, a putut în studiile următoare să descifreze „tainele” cetăților greco-romane din Dobrogea, să descrie cum erau priviți românii în izvoarele medievale europene, caracteristicile limbii române folosită în scrierile medievale, continuitatea românilor în Dacia și alte aspecte esențiale ale istoriei noastre.

Opera capitală a lui Gh. Popa-Lisseanu, sinteza tuturor cercetărilor sale cu privire la istoria poporului nostru și în special din vremea formării poporului și limbii române, a dat-o în cele cinsprezece volume de documente. Ținând seama de dificultățile multiple și inerente în studierea

¹² George Popa, op. cit.

¹³ Selectiv, amintim în ordine cronologică numai studiile: *Credințe și orăze greco-romane...*, 1914, *Un manuscris al gramaticii românești* a lui I. Elibe Elibeșcu, București, 1923; *Românii în izvoarele istoriei medievale*, București, 1939 și *Continuitatea românii în Dacia, Dovezi noi*, București, 1941.

¹⁴ Prezentarea detaliată a tăblițelor cerate o găsim în *Inscripțiile Daciei romane*, vol. I, București, Edit. Academiei, 1973, p. 165—231, 256.

și publicarea manuscriselor redactate inițial în limbile medievale, putem aprecia inițiativa publicării ca act de mare curaj. Pentru publicarea cu-legerii, Gh. Popa-Lisseanu a utilizat cu discernământ tot ce văzuse lumina tiparului în studii și monografii, atât în țară cât și peste hotare. Vo-lumele s-au impus prin sistematizarea logică a faptelor expuse, prin ob-servațiile profunde referitoare la aspectele filologice, etnografice și isto-rică ale fiecărui izvor cercetat. Această muncă titanică a dovedit matu-ritatea științifică, putere de sinteză și de organizare a unui material faptic excepțional de semnificativ și actual permanent pentru istoria noastră.

Întreaga colecție e concepută pe un plan vast și alcătuită pe o mare bog-ăție de informații de proveniență diferită. Urmărind să dea cititorilor o expunere sistematică și clară, autorul s-a folosit de un plan complex : prefața, introducerea, textul cronicii, traducerea în limba română și in-dicele numelor proprii. Dacă n-a căutat să publice o ediție critică a ve-chilor izvoare medievale, asupra cărora permanent se fac cercetări, în schimb a dorit după cum singur declara... „să dăm în românește, pen-tru cetitorul român — pe viitor din ce în ce mai puțin familiarizat cu limbile vechi — într-o traducere cât mai exactă izvoarele istoriei noastre-naționale... pentru ca cetitorul să poată, mai ușor și mai sigur să se do-cumenteze direct, prin sine însuși”¹⁵.

Căutând să reconstituie evenimentele istorice, cu toate amănuntele neces-are, pe baza confruntării mai multor traduceri pentru un izvor: Popa-Lisseanu a transformat introducerea în adevărate studii de istorie poli-tică și social-culturală. Așa de pildă, în introducerea la „Getica”, prezintă viața și opera lui Iordanes, izvoarele folosite de cronicar, concep-ția sa istorică, limba și stilul cronicii, iar în partea finală menționează importanța lucrării pentru istoria noastră¹⁶.

Printre-o muncă individuală, meticuloasă și susținută a putut ajunge la unele concluzii personale pe care le-a enunțat sub formă de ipoteze in-vițind specialiștii să-și spună punctul lor de vedere. Astfel când prezintă cititorilor pe autorul istoriei războiului dintre romani și goți, ține să precizeze că Amian Marcellin este nepărtinitor, nu inventează fapte ce n-au existat și nu ține seama de interesele personale ale oamenilor in-fluenți¹⁷. Tot de pe aceleași poziții științifice dezvăluie cititorilor că unele relatări din *Istoria anilor trecuți*, atribuite călugărului rus Nestor, sînt puse sub semnul întrebării datorită unor tendințe de exagerare în des-crierea evenimentelor din Kiev¹⁸.

Interesante de reținut sînt referirile la istoricul manuscriselor, descrierea și caracterizarea lor precum și filiațiunile dintre cronici. În *Cronica pic-tată de la Viena*, Popa-Lisseanu concretiza că „După cum se poate vedea din fasciculul ce dăm în ediția noastră, manuscrisul are pe fiecare pagină două coloane și este împodobit cu un chenar pe toate paginile și chiar între coloane. Sînt în total 146 file de pergament și fiecare filă este în-

¹⁵ Gh. Popa-Lisseanu, „Izvoarele istoriei românilor”, vol. VII, (*Cronica lui Nestor*), București, 1939, p. 7.

¹⁶ *Ibidem*, vol. XIV (*Iordanes, Getica*, cap. „Introducere”).

¹⁷ *Ibidem*, vol. XIII (*Amian Marcellin, Războiul cu Goții*) p. 19.

¹⁸ *Ibidem*, vol. VII (*Cronica lui Nestor*), p. 13.

soțită, dacă nu de un tablou, cel puțin de o inițială pictată. Sînt vreo sută cincizeci de tablouri, în afară de inițiale¹⁹.

Pentru o justă înțelegere a formelor pe care le îmbrăca continuitatea civilizației daco-romane, analizînd conținutul analelor atribuite lui Nestor și însemnările compuse de călugărul Rogerius, editorul preciza că din lectura lor aflăm primele știri referitoare la existența noastră ca popor în nordul Dunării, organizarea local-tradițională în cnezate și voievodate, stadiul de civilizație al populației autohtone cucerită de vecini. Minuînd cu îndemînire metoda critică, opusă celei subiective, indica în subsoluri sursele de informare ținînd seama și de ultimele opinii ale cercetătorilor arheologi, arheografi, istorici și filologi²⁰.

Puținul material documentar cunoscut nouă pînă în anul 1940, pentru perioada secolelor III-XII, a fost în bună parte valorificat și popularizat prin această culegere de izvoare istorice. Semnificațiile textelor traduse sînt edificatoare atît pentru cititorii specialiști cît și pentru cei neavizați. Un exemplu elocvent în această direcție, ni-l oferă și răspunsul trimis ducelui Arpad de către voievodul român Menumorut: „Spuneți lui Arpad, ducele Hungariei, domnului nostru. Datori îi sîntem ca un amic unui amic, cu toate ce-i sînt necesare, fiindcă e om străin și duce lipsă de multe. Teritoriul însă ce l-a cerut bunei voințe a noastre nu i-l vom ceda niciodată, cîtă vreme vom fi în viață... nici din dragoste nici de frică, nu-i cedăm din pămînt nici cît un deget...”²¹. Se înțelege că edificatoare în acest sens sînt și alte texte publicate în colecția amintită. De fapt pe temeiul descoperirilor arheologice, al cercetărilor epigrafice și filologice, profesorul Popa-Lisseanu, în studiile sale a formulat juste aprecieri referitoare la existența și continuitatea românilor în epoca prefeudală cînd: „Legăturile culturale și spirituale, ca și legăturile comerciale, n-au încetat să existe între locuitorii celor două maluri ale Dunării, acest fluviu nefiind o barieră ci mai degrabă o punte de trecere... Cînd apar primele documente ne apar și românii, nu însă ca indivizi singuratici, ci ca popor constituit, puțînd să poarte războaie”²².

În condițiile informațiilor de care dispunea la acea vreme Popa-Lisseanu și ale pregătirii sale de istoric, filolog și epigrafist, a putut să enunțe unele concluzii care-și mențin valabilitatea. Dintre acestea amintim: românii au fost singurul popor statornic pe aceste meleaguri; în vremea migrațiilor, poporul și limba română sînt rezultatul geto-dacilor romanizați; după retragerea oficialităților, romanii nu au părăsit niciodată definitiv Dacia, iar aria de formare a poporului și limbii române a cuprins ambele maluri ale Dunării. „Noi românii — spunea Lisseanu — reproducînd din N. Iorga — sîntem oamenii pe care și-au pus sigiliul Roma eternă”²³.

Desigur că această colecție are greșeli de ordin cronologic, al interpretărilor istorice, a traducerii nepotrivite pentru unele expresii precum și faptul că uneori n-a folosit cele mai reușite traduceri și niciodată ma-

¹⁹ Ibidem, vol. XI (Cronica pictată de la Viena), p. XXIII.

²⁰ Ibidem, vol. V (Cîntecul de jale de Rogerius, cap. „Introducere”) și vol. VII, p. 28.

²¹ Ibidem, vol. I (Pagetele ungarilor), p. 91.

²² Gh. Popa-Lisseanu, *Continuitatea românilor în Dacia. Douăzeci nouă*, p. 112.

²³ Gh. Popa-Lisseanu, *Dacia în autorii clasici*, vol. II (Autorii greci și bizantini), în *Studii și cercetări*, București, LXV, 1943, cap. „Începerea”, p. 7.

nuscritele originale. La vremea lor unele scđderi au fost semnalate de cunoscuți istorici și literați cum erau N. Iorga, N. Drăganu și alții²⁴. Convins de faptul că face o muncă de pionierat în care greșelile sînt inerente, Popa-Lisseanu. în ultimele volume a ținut seama de justetea unor opinii critice. În același timp însă, editorul mărturisea că o colecție cu totul completă nu poate să fie opera unui singur om, ea trebuie să fie rodul unei generații de istorici sub patronajul academiei. „Am publicat colecția, mărturisesc cu mîhnire Lisseanu, cu enorme sacrificii mai ales de timp și de muncă împotriva adversităților descurajatoare”²⁵.

Amintind observațiile critice este locul să notăm și aprecierile de care s-a bucurat colecția încă de la primele volume tipărite; remarcate de specialiști tomurile I—VI au fost premiate de Academia Română. În ședința generală publică, din 30 mai 1935, (condusă de președintele L. Mrazec), istoricul Silviu Dragomir, propunînd premiarea volumelor de documente arăta că: „...publicația domnului Gh. Popa-Lisseanu, întreprinsă cu mari jertfe, merită toată atenția academiei. E o operă mare, lucrată cu răbdare și migală, care va face neprețuite servicii istoriografiei române, dînd impulsul la cercetări mai ample asupra acestor izvoare, singurele care pot lumina o epocă atît de întunecată a istoriei noastre medievale”²⁶.

Corespunzînd unei stringente necesități patriotice, acest impresionant corpus de documente, însumînd peste 1850 de pagini n-a constituit pentru Lisseanu un scop în sine, munca aceasta titanică de cercetare, descifrare, de traducere și interpretare a bogatului material adunat, a fost rodul unor puternice sentimente naționale, dovedind încă odată celor rău voitori „cum cronicarii din evul mediu dau o desmînjire categorică tuturor acelor care susțin că naționalitatea română s-ar fi încheștat peste Dunăre — Dunărea ca și Carpații n-au constituit niciodată hotar de țară — și că de acolo în urmă poporul român s-ar fi răspîndit în regiunile carpatine”²⁷.

Născut pe vechi meleaguri românești aflate vremelnic sub dominație străină, el s-a stabilit pentru toată viața în București unde a gîndit și acționat permanent în vederea desăvîririi unității naționale. În atmosfera creată de întreaga națiune română de pe ambele versante ale Carpaților, ținea conferințe, participa la întruniri și purta corespondență cu fruntașii luptei de eliberare națională²⁸. Tîrziu, după realizarea marelui

²⁴ „Revista istorică”, XX, 1934, nr. 10—12, p. 383—386; Ibidem. XXII, 1936, nr. 1—3, p. 191; „Decoremania”, VIII (1934—1935), p. 223—238; „Anuarul Institutului de istorie națională”, VII (1935), p. 736—737.

²⁵ G. Popa-Lisseanu, *Izvoarele istoriei românilor*, vol. XIII, p. 7.

²⁶ Academia Română, *Anale*, LV, p. 188—190. Ședința generală publică, 30 mai 1935.

²⁷ G. Popa-Lisseanu, *Izvoarele istoriei românilor*, vol. VII, p. 7. Enciclopedia istoriografiei românești, București, Edit. Științifică și enciclopedică, 1978, p. 412—413.

²⁸ Biblioteca Academiei R.S.R., secția manuscrise, *Correspondență către Titu Maiorescu și Ion Ursu*, S. 61/XVII și S. 13/L; Vasile Netea, C.G. Marinescu, *Lipsa culturală și Unirea Transilvaniei cu România*, Iași, Edit. Junimea, 1978, p. 262, 225; Vasile Netea, *Spre unitatea statală a poporului român*, București, Edit. științifică și enciclopedică, 1979, p. 204, 248—249, 297; V. Curticapeanu, *Mișcarea culturală românească pentru unirea din 1918*, București, Edit. științifică, 1968, p. 209—218.

act de la 1 decembrie 1918, când forțe agresive internaționale puneau sub semnul întrebării existența și independența multor popoare, inclusiv suveranitatea și integritatea României, patriotul Gh. Popa-Lisseanu și-a publicat, tot în București, unele lucrări destinate luptei seculare a poporului român pentru libertate și dreptate națională²⁹.

Azi profesorului, cercetătorului și scriitorului Gheorghe Popa-Lisseanu, pentru întregul său activitate, desfășurată numai în capitala țării, pentru tot ce a făcut bun, pentru abnegația dedicată muncii științifice și educative, pentru valoarea etică a exemplului personal, îi păstrăm o datorie de grațitudine³⁰.

Gheorghe Popa-Lisseanu et l'éducation de la conscience nationale

RÉSUMÉ

Gheorghe Popa-Lisseanu a inscrit son nom dans le registre de valeurs nationales comme professeur de langue latine, auteur d'études historiques et éditeur de documents antiques et médiévaux. Pour l'enseignement, il a élaboré des programmes et manuels scolaires, des études de pédagogie et de méthodique. Il a publié des textes illustrés des auteurs classiques et de la mythologie greco-romaine. En fait d'histoire il a recherché et publié des aspects concernant la continuité de la population daco-romaine en Dacie, l'origine latine des Roumains, la constitution du peuple et de la langue roumaine.

L'ouvrage fondamental de Gheorghe Popa-Lisseanu, une synthèse de toutes ses recherches concernant l'histoire de notre peuple, reste la collection de documents intitulée "Fontes historicae daco-romanorum, — Les sources de l'histoire daco-romaine".

* Ultimele lucrări semnate de G. Popa-Lisseanu au fost publicate în perioada 1929—1943 și se intitulază: *Românii în izvoarele istorice medievale*, *Limba română în izvoarele istorice medievale*, *Continuitatea românilor în Dacia*, *Dovezi nouă și Dacia în autorii clasici*, vol. I—II; ele continuă colecția de izvoare istorice însumând astfel în total 20 de volume.

** Prefața pe care o vedem, a fost concepută de Gheorghe Popa-Lisseanu și face parte din ultimele sale traduceri rămase în manuscris; ele fiind necerțetate pot să constituie pentru cei interesați o sursă de informare. Conținutul manuscrisului este următorul: „Prefață”, publicăm aceste câteva scrisori pe care le scriem ca cele mai de seamă scrisori ale marelui gânditor din antichitatea română. Și o facem aceasta din convingerea că procedim publicării acestor o încredințată și sădită lectură. O parte din aceste scrisori, pe care le traducem acum, pentru întâia dată în limba română, au fost tipărite de noi în ziare; altele se publică acum pentru prima dată. Ele fac parte din colecția celor 121 epistole adresate de Seneca prietenului său mai tânăr, Lucius, procurator în Sicilia, adică încredințat cu direcția războiului din această provincie. Ele au fost scrise de autor, cu intenția de a fi publicate, în ultimii ani ai vieții sale, după a. 53. Fiecare scrisoare e de dorit să fie citită cu atenție și pe cât va fi posibil studiată pe fondetele spre a se putea scoate din ea toate adevărurile cele nouă necunoscute de cititor”.

București 1943.

G. Popa-Lisseanu

anfilascsisă vektorioasă —

Les volumes se sont imposés par la systématisation des faits, les remarques philologiques, étymologiques et historiques : chaque volume contient le texte de la chronique, la traduction en roumain, l'index des noms et l'importance du document pour l'histoire roumaine. En utilisant les sources latines, grecques et slaves, Popa-Lisseanu a souligné le fait que les Roumains étaient le seul peuple constant sur ces contrées et que la langue et le peuple roumain représentent le résultat de l'évolution historique des Gète-Daces romanisés, et l'aire de formation du peuple et de la langue roumaine a couvert les deux rives du Danube.

Il faut ajouter aussi le fait essentiel que Gheorghe Popa-Lisseanu, bien qu'originaire du Pays du Făgăraș s'est établi définitivement à Bucarest où il a lutté par tous les moyens, solidaire avec d'autres Roumains, pour l'achèvement de l'unification de l'État national (le 1 décembre 1918). Comme récompense pour ses mérites, il a été élu membre correspondant de l'Académie Roumaine.